

Pri delitvi gozdov je treba tudi gledati na večo vrednost zaraščenih in plodnih gozdov — memo posekanih in skalnatih.

Cerkvam in šolam se je za njih potrebo povsod posebej preračunila odškodnina in privolila se jim je vknjižba njihovih pravic na srenjski imetek, kjer jim ni bilo ugodnejše, da so se jim posebna dela odkazala in v lastno gospodarstvo izročila. — Taki deli imajo dotičnim potrebščinam za zmiraj zadostovati, toraj se tudi le toliko sme posekati, kar se vsako leto za izključno le domačo potrebo mora jemati. Zato so spredniki naslednikom odgovorni.

Opominjam tudi opravičence Blegoš-a v loškem okraji, in 14 sosesk, ki imajo pravice v besniškem gozdu (grajščine loške), da pazijo pri osebni delitvi, da se malim posestnikom ne godi krivica.

Pripravljen sem z djanjem in svetom pomagati 78 vasem pri čošperški grajščini, 10 soseskam Blegoš-a in 14 soseskam besniškega gozda, kakor tudi drugim, pri osebni delitvi jim pripoznanih gozdov.

V Ljubljani maja 1869.

Fr. Šolmajer

na Bregu št. 148 v 1. nadstropji.

Kolobar v poljedelstvu.

(Konec.)

Nektere rastline pa zemlje ne le nič ne izmolzejo, ampak za druge rastline še le rodovitnišo naredé, na pr. meteljka, turška in navadna štajarska ali rjava detelja, če ne dozorijo, da bi seme dale. Semenska detelja pa jo zelo izmolze.

Ravno imenovane detelje se ne dajo kmalu spet ondi sejati, kjer so dostale; ampak morajo že najmanj 5—6 let drugej biti, predno spet na to njivo pridejo. Ravno tako lan, grah, repa, korenje. Ene pa storé na tisti njivi, če se gnoji, nekaj let, na pr. rž, konoplje, zelje, oves, trava, leča; malo manj tudi kuzuza in krompir, ki se ene zemlje kmalo naveličata.

Na deteljišče naj se seje pšenica, pira, krompir, lan, oves, ker za deteljo rado obrodi; dasiravno deteljišča tudi še druga semena ljubijo, vendar je za imenovana semena tudi brez gnoja dobro; za korenstvo pa bi se moglo gnojiti. Na repišče, korenišče, krompirišče gré jaro žito, ječmen, oves, ne pa zimno. Prosó noče ne ječmenišča, ne družega strnišča, ampak deteljišče, ali novino, ali pa gnojeno praho. Tudi lan ne ljubi strnišča. Znano je, da se detelja ali v ječmen, pšenico, rž ali pa v oves sejejo.

Vemo tudi, da nekte rastline več dela, nekte manj potrebujejo. Več ga potrebujejo vse, ktere morajo okopovane biti: kuzuza, krompir in vse korenstvo; strni in ajda manj, še manj pa detelje in trave.

Veliko gnoja povžijejo: konoplje, lan, hmelj, zelje in vse korenstvo; manj pa žita. Zatoraj naj se za konopljami, za lanom itd. sejejo take rastline, ktere manj gnoja imeti hočejo, ne pa spet korenstva brez gnoja, in nikoli ne korenstvo za korenstvom.

Na vse to se mora gledati pri vrstenji rastlin.

4. Še nekte druge okoliščine. Med nje štejejo večé ali manjše posestvo; nekte njive, ktere so daleč od doma ali od rok; nekte v takem kraji, da se težko z gnojem do njih pride; in bliže mest, trgov itd. ali pa dalje.

Na velikih posestvih se lahko vse njive po premisleku v tri ali več delov denejo in vrstenje za vsak del sploh in za vsako njivo posebej naredí. Na majhnih posestvih je to sicer tudi mogoče, pa se dá manj izbirati, kjer moramo na vsakem koscu le tisto sejati, česar nam je najbolj treba.

Daljne njive je večidel težko med bližnje vvrstiti, ker že gnoj na-nje voziti je zamuda in dostikrat težavno. Take njive naj se z zelenim gnojem gnojé, naj se ajda vseje ali oves, gosta kuzuza, detelja, če je za to, in ko začne cvesti, naj se povalí in podorje. Taka njiva bo še dobra za strn, potlej pa za ajdo, in ker je bolj pusta, za lečo itd. Ako se večkrat praši, bodo morebiti dolgo za ajdo služila.

Posestvo blizo mest, kamor se sirove rastline in mleko z dobičkom lahko prodaja, hoče imeti drugo vrstenje od navadnega. Tukaj je korenstvo, zelišstvo, klaja za krave poglavitna reč, in se mora na to gledati in s tem vrstiti.

Lejte, na kolikanj reči je treba gledati in jih pred očmi imeti pri pravem, koristnem kolobarenji ali vrstenji rastlin!

Šolske stvari.

Učni jezik v goriških šolah.

V šolskih in narodnih krogih je zbudil pozornost ta-le odpis visoke vlade, ki je došel nedavno goriškemu deželnemu glavarju: „Visokorodni grof! Pismo, ki ste ga Vi vis. gospod 3. julija 1868 št. 720 namestništvu poslali, meri na prenapredbe gledé učnega jezika v ljudskih in srednjih šolah kronovine-gradiškanske, in te z ozirom na določbe člena 19. osnovne državne postave od 21. decembra 1867. l., kterih nima namestništvo pravice iz lastne oblasti izvršiti, za česar voljo se mu je zdelo primerno, obrniti se na visoko ministerstvo za uk, da bi ono o tem kaj razsodilo in določilo. Gospod minister za uk priznava v dopisu došlem 31. marca t. l. št. 6058 popolnoma, da je, kar zahtevate, upravičeno, in ne more sploh drugače, ko želeti, da bi bilo mogoče zadostiti tirjatvam v navedenih postavnih določbah zagotovljenim. Toda, kar se v tem oziru gimnazije tiče, si ne more minister kaj, da ne bi opazil, da on ne more tega tako razumeti, da bi navedena določba pomenila, da je vlada dolžna, v vsakem kraji, kjer je kaka gimnazija, za toliko gimnazijev skrbeti, kolikor je tam narodnosti. Pa tudi, ko bi vlada to dolžnost imela, ne sledi še iz tega — pravi minister — da je treba nemški kot učni jezik iz tega učilišča odpraviti, in tudi ne, da se morajo za napravo druge gimnazije z italijanskim učnim jezikom, s kterim bi bilo zahtevanju italijanskih prebivalcev pravično in prilično ustrezno, državni denarni pomočki porabiti. Pri tem vprašanji ne more, namreč, minister za nauk prezreti dolžnosti, ki jo ima, da se, kolikor more, ogiba stroškov iz državnega zaklada, in da gleda na to, ali je res nujno potrebno, da se italijanska gimnazija napravi; on ima pred očmi to, da sta med štirimí višimi gimnaziji na Primorskem, kteri niso daleč drugi od družega, dva italijanski učilišči in da se toraj učencem italijanskega jezika dovolj priložnosti ponuja, gimnazijski poduk v tem jeziku poslušati. To ne bi se dalo opravičiti, ko bi se državnemu zakladu za namen, ki ni po nikakem nujna potreba, znamenit strošek naložil; marveč mora minister želeti, da bi, ko bi za izpolnjenje omejene zaprosnje mestnemu starešinstvu ali deželnemu zboru goriškemu določno mar bilo, tudi k temu pripomogli imenovani zastopstvi. Slednjič bodi tudi še omenjeno to, da, kakor zdaj reči stojé, ne bode lahko mogoče, najti za italijansko gimnazijo dovolj postavno potrjenih (kvalificiranih) učiteljev za gimnazijo z italijanskim učnim jezikom. Dovolj bodi omeniti, kako težko je najti popolnoma sposobnih profesorjev za mestni gimnazij v Trstu in za državni gim-

nazij v Kopru, in pa to, da mora učiteljstvene kandidate za gimnazije z italijanskim učnim jezikom vlada na državne stroške izučevati.

Kar se tiče ljudskih šol, ne gré za drugo, nego za to, da bi se na glavni šoli v Gradišči in na učiteljskem pripravništvu v Gorici kaj preuredilo. Ker je glavna šola v Gradišči vsled ministerskega razpisa od 7. februarja 1867 št. 694 C. U. ena taka šola, katero mora tamošnja občina vzdrževati, ne bi imel minister za uk, če občina tako želi, nič zoper to, ko bi se v tej glavni šoli začeni s prihodnjim šolskim letom nemški jezik le kot nezapovedan predmet vpeljal. Vprašal bom toraj občinsko zastopstvo v Gradišči, kaj ono zastran tega misli, in — ako v to privoli — zaukazal, da se omenjena preuredba, zadevajoča učni jezik, vpelje. — Drugače je pa treba ravnati in dobro to stvar premisliti pri učiteljski pripravljavnici v Gorici, ktera se stalno iz javnih zalogov vzdržuje, ktera je vsej deželi namenjena, in v kateri je nemški jezik do sedaj ne le učni predmet, temuč deloma tudi učni jezik. Ker je celó deželni zbor goriški s svojim sklepom od 22. decembra 1866. leta priznal, da je važno, da se z ozirom na politiške razmere nemški jezik uči, in ker se, kakor skušnja kaže, kak jezik v ljudski šoli, ako se samo kot učni predmet uči, celó ne ali prav težko nauči, in ker se mora pri uravnavi omenjenega učilišča gledati tudi na potrebe mladine, ktera ima prestopiti v srednje šole, ni hotel minister za uk v to privoliti, da bi se nemščina kot zapovedan predmet odpravila, ampak naročil mi je, da naj to zadevo o pravem času izročim deželnemu šolskemu svetovalstvu, ki se ima v kratkem v Gorici sestaviti, da jo ono natančno prevdari in ministerstvu dotično svoje sporočilo pošlje.

Kar se tiče želj, razodetih zastran goriške c. kr. realke, ponudi se prilika o njih govoriti takrat, kedar se bode imela izvrševati nova realno-šolska postava“.

„Domov.“

Národne stvari.

Govori na taboru na Kalcu.

Vpeljavo slovenskega jezika v šole.

(Dalje.)

Nikar pa ne mislite, dragi moji, da nam bode učenje tujih jezikov zmiraj tako potrebno, ko dozdej. Zakaj smo dozdej po nemščini i laščini toliko hrepeneli? Večidel le zarad domačih odpadnikov, ki so trde Slovence brezobzirno z nemščino i laščino pitali, ko da se sred trdih Nemcev ali Lahov nahajajo. Ne pravi Nemci i Talijani, ampak večidel le ti odpadniki naši so krivi bili, da si je Slovenec v svojej slovenskej deželi brez nemščine ali laščine toliko pomagati mogel, ko muha v močniku. Toda ta narobe svet mora nehati. Saj ni ljudstvo zavoljo uradnikov, ampak uradniki so zavoljo ljudstva postavljeni. Kakor hitro se pa ta reč poravná, kakor hitro bodo uradniki nehali le Slovencem potrebo znanja tujih jezikov povzdarjati i pregovor „kolikor jezikov znaš . . .“ tudi sami na-se obrnili i spoznali, da tudi oni brez znanja književnega slovenskega jezika na Slovenskem prave veljave imeti ne morejo; kakor hitro se bo vsled tega na Slovenskem povsod v slovenskem jeziku uradovati jelo, potem se bo potreba učenja tujih jezikov na malo skrčila, kajti Slovenci se ne klatimo radi okoli po Nemškem i po Laškem, marveč najraji v svoji domači deželi živimo i umrjemo, toraj zarad pravih Nemcev i Lahov znanja njih jezikov malo potrebujemo. — Zavoljo tistih Slovencev pa, ki v domačiji ne ostanejo,

ampak si hodijo okoli po svetu med Nemce i Lahe kruha iskat, ne sme ves narod trpeti; zarad njih si ne moremo Slovenci nemških ali laških šol napravljati, kakor si tudi Nemci i Furlani zarad tistih svojih ljudi, ki si hodijo na Slovensko kruh služiti, v svojej deželi slovenskih šol ne napravljajo. — Zarad vojaščine — ozrimo se na Ogersko ali kamor god, — se tudi noben narod radovoljno ne ponemčuje, tudi mi se ne smemo. Saj vojaščina je, dasiravno potrebna, za kmetijstvo tako vže velika nadloga, ker mu pobere najlepše fante i najboljše delavce, ne pa da bi se nam zarad nje še narodnost zatirala.

Najgrje pa je, kader nam v ljudske šole nemščino silijo zarad gimnazij i realk, ker te morajo tudi slovenske biti, sicer dobimo iz njih spet nemškutarje mesto narodnjakov i Slovenci ne pridemo nikdar iz blata. Vendar naj se v latinskih i realnih i nekoliko tudi v glavnih šolah vsakemu priložnost dá, nemškega ali laškega jezika se naučiti, v ljudskej šoli je pa to povse nemogoče. Mesto da bi se učenec v ljudskej šoli v svojem jeziku dobro izuril i si ž njim vse za djansko življenje najpotrebneje vednosti pridobil, mu učitelj z veliko muko par nemških besed v glavo vtepe, ktere mu niso za drugo, ko da ž njimi svoj lep slovenski jezik pači — zlasti kedar ga ima kaj pod klobukom. V ljudskej šoli je nemščina ali laščina tako malo na mestu, ko voda v škornjih.

Slovenci! naš jezik slovenski nam mora prvi i najljubši biti. Materinski jezik mora nam kakor vsakemu narodu biti to, kar so človeku noge; tuji jeziki pa komaj to, kar mu so birgle. Ne dajmo se toraj zapeljati nasprotnikom našim, naj lepoto i imenitnost tujih jezikov še toliko povzdigujejo, da bi mi zarad njih svoj materni jezik zaničevali ali zametovali, kajti bedak je od pete do glave, kdor si pustí svoje lepe, zdrave noge odsekati zavoljo bergelj, naj bodo berglje še tako lepe, pozlačene ali pa tudi čisto zlate.

Slovenci! Materinski jezik je dragoceni talent, kterege nam je gospod Bog izročil, da bi ž njim modro ravnali i si prav obilno prigospodarili za časno i večno srečo. A mi Slovenci v svojej nezavednosti podobni smo bili malopridnemu hlapcu, ki je svoj talent, mesto da bi si ž njim prav obilno pridobil, v zemljo zakopal ali prav za prav — mi smo še slabše ravnali, ker smo v svojej nevednosti od Boga nam izročeni dar slovenskega jezika celó zaničevali ali ga tako rekoč od sebe pehali.

Zdaj hvala Bogu i možem, kateri so nas budili, napako svojo spoznavamo. Vže čez 20 let je, odkar se trudimo, da bi zamujeno popravili i jeziku našemu povsod, zlasti pa tudi v šoli priborili častno mesto, katero mu gré. Da smo v tem obziru vže mnogo storili, zlasti po ljudskih šolah, to je znano. Vsled tega Slovenci ne stojimo več tako na šibkih nogah, kakor nekdej. To nam pričajo raznovrstna slovenska društva, mnogi slovenski časopisi, zlasti pa društvo sv. Mohora, katero je po vsej Sloveniji razširjeno, ki ima do 15.000 naročnikov i desetkrat toliko bralcev. Slovenci smo toraj v zadnjem dvajsetletji v duševnem i narodnem obziru napredovali, da malokteri narod na svetu toliko. To se je zlasti pri predlanskih volitvah sijajno pokazalo, ker si smo soglasno le narodnjake za poslance izvolili, med tem ko so si nasprotniki naši, dasiravno so imeli vso oblast v svojih rokah i delali na vse kriplje, kar se je dalo, komaj po par glasov nalovili, v mnogih krajih pa še teh ne.

Ali vse, kar smo dozdej storili, bil je še le začetek. Čaka nas še veliko več dela. Nikar tedaj ne poslušajmo praznih kvant, da slovenskih šol ne potrebujemo, češ, da slovenski vže tako znamo; kajti če bi